

Львівський державний університет
внутрішніх справ

Актуальні проблеми навчання
іноземних мов
для спеціальних цілей

Збірник наукових статей

Львів
2021

УДК 37.041:811

А 43

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою факультету № 2 ІПФПНП
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 10 листопада 2021 року № 4)

Рецензенти:

Балинська О. М., проректор Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Дяк Т. П., доцент кафедри прикладної лінгвістики НУ «Львівська політехніка» кандидат педагогічних наук, доцент

Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей : збірник наукових статей / укладач: І. Ю. Сковронська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 136 с.

До збірника увійшли методичні напрацювання, що стосуються здійснення освітнього процесу у сучасних умовах з використанням онлайн-навчання, формування навичок міжкультурної комунікації у галузі права, фахової іншомовної підготовки курсантів ЗВО МВС України, традиційних підходів та новітніх технологій навчання іноземних мов загалом та української мови як іноземної зокрема. Закцентовано увагу на шляхах та специфічних методичних принципах, сучасних тенденціях викладання, академічній мобільності, комунікативному, освітньому, розвиваючому, виховному аспектах навчання іноземних мов.

УДК 37.041:811

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2021

Список використаних джерел

1. Потэбня А. Полное собрание сочинений. Мысль и язык. 1924. Т. 1. 208 с.
2. Дилтс Р. Фокусы языка. Изменение убеждений с помощью НЛИ. Санкт-Петербург, 2000. 245 с.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля. К., 2008. 711 с.
4. Мецлер А., Скиба В. Деякі аспекти функціонально-комунікативного аналізу мови // *Мовознавство*. 1988. № 3. С. 15–20.
5. Демський М. Українські фразеологізми й особливості їх творення. Львів, 1994. 62 с.
6. Крупський І. Українська газета, як художньо-поліграфічний феномен: історія, сучасний стан, перспективи розвитку. Львів, 1994. 101 с.
7. Озерський І. В. Використання прокурором психологічних знань при підтриманні державного обвинувачення в суді. Монографія. Полтава, 2008. 368 с.

Оксана ФЕДИШИН,

старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
факультету № 2 ІПФНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОРІЄНТОВАНЕ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У НЕМОВНОМУ ВУЗІ

Анотація. Статтю присвячено професійно орієнтованому читанню іноземною мовою в немовному закладі вищої освіти, визначені окремі компоненти інтенсивного навчання читання. Досягнення комунікативної компетентності можливе лише за умови вивчення граматичного матеріалу та шляхи його освоєння. Проаналізовано в підручниках з іноземної мови граматичний матеріал, який подається у вигляді опорних граматичних сигналів. Досліджено реальні ситуації професійної діяльності майбутнього фахівця.

Ключові слова: професійне читання, опорні сигнали з граматики, проблемні завдання, комунікативно-орієнтоване навчання.

Abstract. The article is devoted to professionally oriented reading in a foreign language in a non-language institution of higher education, defined by separate components of intensive reading instruction.

Achievement of communicative competence is possible only due to the study of grammatical material and ways to master it. Analyzed in foreign language textbooks grammatical material, which is presented in the form of reference grammatical signals. The real occupation of professional activity of the future specialist is investigated.

Key words: professional reading, grammar reference signals, problem tasks, communicative-oriented learning.

Постановка проблеми. Викладання іноземної мови у немовних закладах вищої освіти, зокрема МВС України, характеризується орієнтацією на формування міжкультурної компетенції, яка забезпечує здатність спілкуватися із закордонними фахівцями по питаннях і проблемах, що стосуються спеціальності. Методика навчання мови є складною динамічною системою багатокомпонентного та різнорівневого характеру, що розвивається у сферах лінгвістики, педагогіки, психології, соціології. Іноземна мова сприяє розвитку гнучкого інтелекту і сформованій професійній свідомості. Успішне вивчення іноземної мови курсантами і здобувачами вищої освіти однаковою мірою залежить від оволодіння ними не тільки новим поглибленим змістом навчальної інформації, але й формою діяльності, способами логічного аналізу, узагальнення, структурування [5, с. 202].

Мета. Під впливом змін, що відбуваються в суспільстві, ситуація в галузі навчання здобувачами вищої освіти іноземної мови в немовному вузі значно змінилася: рейтинг курсу «Іноземна мова» суттєво підвищився, складаються сприятливі умови, які стимулюють методичну діяльність відповідних кафедр. Орієнтація вузівського курсу на формування у здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей умінь різних видів професійного спілкування з використанням іноземної мови вимагає вирішення цілого ряду питань, що стосуються оптимальної організації процесу навчання згідно сучасних вимог та реальних умов викладання.

Стан дослідження. Визначаючи тенденції в курсі викладання іноземної мови, сьогодні називають передусім реалізацію комунікативного підходу. Комунікація розуміється як процес усного/письмового спілкування, суть якого полягає в обміні інформацією та її оцінюванні. Комунікативно-орієнтоване навчання передбачає формування у здобувачів вищої освіти (курсантів) комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід [4, с. 65].

Виклад основного матеріалу. Максимально стислий курс іноземної мови у правничому вузі вносить свої корективи у програму, висуваючи як найактуальнішу проблему інтенсифікацію навчання. Викладачі правничих вузів змушені враховувати недостатній рівень знань і вмінь, з якими випускники середніх шкіл приходять до вищих навчальних закладів (заклад вищої освіти), а також вирішувати проблему навчання здобувачів вищої освіти (курсантів) з різним рівнем мовної підготовки.

При безсумнівній важливості таких видів мовленнєвої діяльності як аудіювання та говоріння – насамперед у соціально-культурному аспекті – мінімальна кількість годин і низький «стартовий рівень» здобувачів вищої освіти (курсантів) диктують необхідність зосередити зусилля на головному завданні курсу – навчити здобувачів вищої освіти читання іноземної літератури. Подальше (або паралельне) факультативне навчання передбачає не тільки рецептивне, але й репродуктивне оволодіння мовою.

Професійне читання відіграє виключну роль у житті та діяльності фахівця. Читання іноземною мовою є для нього засобом задоволення як комунікативних, так і пізнавальних потреб, оскільки дозволяє користуватися усіма засобами інформації – журналом, монографією, а з широким використанням мережі Internet добре володіння читанням іноземною мовою стало пріоритетним.

В умовах правового вузу йдеться про інтенсивне, прискорене оволодіння читанням, що передбачає перехід від інформативних до активних, творчих, розвиваючих, інтенсивних форм пізнавальної та навчальної діяльності здобувачів вищої освіти (курсантів). Ефективність прийомів навчання читання необхідно, на наш погляд, оцінювати з урахуванням таких факторів як економія навчального часу, збільшення обсягу матеріалу, який засвоюється, прискорене формування необхідних знань та вмінь, стійка мотивація навчальної діяльності. Проблема інтенсивного навчання читання іноземною мовою має різні аспекти: психологічний, методичний, дидактичний, мотиваційний. Усі вони нерозривно пов'язані один з одним, і врахування кожного з них забезпечує успішне досягнення кінцевої мети.

Розглянемо окремі компоненти, які сприяють оптимізації процесу інтенсивного навчання читання. Вважаючи комунікативну компетенцію метою і результатом навчання, не слід забувати, що її досягнення можливе лише за умови сформованості

лінгвістичної компетенції як одного із специфічних аспектів навчання іноземної мови».

Відомо, що засвоєння граматики іноземної мови викликає великі труднощі у здобувачів вищої освіти (курсантів) немовних вузів. Надто розтягнуте пояснення граматики, довге і складне викладання граматичних правил у підручниках не можуть зацікавити здобувачів вищої освіти-не філологів, забезпечити позитивну мотивацію. Як досягти стійкого і швидкого засвоєння досить великого обсягу знань, який є необхідним для практичного володіння мовою, з найменшою витратою часу і зусиль?

Ефективним способом у роботі з граматичним матеріалом, що виправдав себе на практиці, є використання опорних граматичних сигналів.

Опорний сигнал (ОС) – це наочна модель (схема, зразок) граматичної структури, в якій графічно поданий мінімум ознак, що є необхідними і достатніми для її розпізнавання та запам'ятовування. Він повинен містити в собі основні моменти, блоки інформації, які повідомляються; вони виокремлюються за допомогою спеціальних засобів. Щоб виконати свою основну функцію – полегшити закріплення в пам'яті нового матеріалу і його відтворення – ОС з іноземної мови має відповідати наступним вимогам: компактність, наочність (використання словесних образів, спеціальних маркерів, візуальних знаків та інших опорних віх для пам'яті), графічне виділення взаємопов'язаних ланок інформації, легкість сприйняття та відтворення. Завдяки цим характеристикам ОС можуть утворювати стійкі асоціативні зв'язки у пам'яті здобувачів вищої освіти (курсантів). Опора на зорову наочність та асоціації надійно забезпечує запам'ятовування навчального матеріалу. Використання ОС допомагає встановленню смислових і функціональних зв'язків між окремими ланками інформації.

Психологи стверджують, що в основу структури тієї частини навчального предмета «Іноземна мова», яка стосується граматики, повинен бути закладений не набір окремих емпіричних правил нормативної граматики і не парадигми відмінювання, а найзагальніші структурні закономірності граматичної будови іноземної мови, що вивчається, які відрізняють її від відповідних закономірностей рідної мови. [3, с. 245] Саме структурні особливості граматичних явищ іноземної мови та їх відповідники у рідній мові визначають сутність розроблених нами ОС.

У зв'язку з цим необхідно зауважити наступне. Автентичні посібники іноземних видавництв, що прийшли на книжковий

ринок України, не враховують механізмів опори на рідну мову тих, хто навчається, у них не виокремлені спеціально граматичні структури, які не мають аналогів у рідній мові. Із цього випливає, що навряд чи доцільно використовувати підручники іноземних видавництв як стабільні посібники, оскільки вони не є адекватними освітній меті навчання іноземної мови у вітчизняних умовах, зокрема не можуть забезпечити навчання читання для спеціальних цілей [6, с. 14].

Запропонована нами технологія навчання покликана дати студентам (курсантам) уявлення про спільність/відмінність систем рідної та іноземної мови в наочній і стислій формі, що легко запам'ятовується і відтворюється.

У розроблених підручниках граматичний матеріал подається у вигляді опорних сигналів, які орієнтовані на встановлення структурно-семантичних відповідностей іноземної та рідної мов [1, с. 56].

Може виникнути і часто виникає закономірне запитання: чи можна вважати ОС традиційні граматичні таблиці? Відповідь є негативною: граматичні таблиці не є ОС, а ОС не є граматичними таблицями.

Застосування ОС у навчальному процесі базується на психологічних особливостях віку здобувачів вищої освіти (курсантів): важливою є установка на осмислено-логічне запам'ятовування. Надзвичайно важливим є також підвищення рівня мотивації, інтересу до навчання. Постійна робота з ОС розвиває у здобувачів вищої освіти (курсантів) загальні навички творчого навчання. Вони звикають виокремлювати у матеріалі, що запам'ятовується, опорні віхи для пам'яті. Користуючись при оформленні конспекту сигнальним кольором, студенти (курсанти) навчаються у будь-яких записах бачити те головне, що потрібно запам'ятати. При цьому включається і фактор зорової пам'яті, і фактор активного логічного мислення (завдання: «Що необхідно виділити?» «Що потрібно запам'ятати?»).

Опорні сигнали з граматики зарекомендували себе як ефективний мнемічний прийом, який забезпечує інтенсивне оволодіння граматиною для читання при суттєвій економії навчального часу, проте їхня роль на цьому далеко не вичерпується. Формуючи навички смислової переробки інформації, робота з ОС розвиває у здобувачів вищої освіти (курсантів) загальну культуру мислення, уміння навчатися. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що використання усіх видів та прийомів роботи, які стимулюють

мисленнєву активність здобувачів вищої освіти (курсантів), є необхідним і важливим. Активізація мисленнєвої діяльності значно підвищує результативність навчального процесу.

Оскільки будь-які знання є продуктом власної дії того, хто навчається, то, відповідно, психолого-педагогічне керування процесом засвоєння знань має відбуватися через формування адекватної пізнавальної дії в «ситуації завдання». В основу проблемного навчання покладено систему питань (проблем, завдань), на які ті, що навчаються, не мають готової відповіді. Сутність процесу навчання зводиться до створення ситуації, яка вимагає самостійно шукати рішення (проблемна ситуація). Систематичне вирішення проблемних завдань, пошук правильних відповідей на проблемні запитання, власне мисленнєва активність тих, що навчаються, – ось характерні ознаки проблемного навчання. Запитання є формою подання проблемної задачі.

У відповідності до загальної теорії проблемності проблемне навчання іноземної мови повинно будуватися таким чином, щоб ті, хто навчаються, отримували знання не в готовому вигляді, а в результаті власних розумових зусиль, мобілізації раніше отриманих знань, у процесі вирішення проблемних завдань. Одним із правил створення проблемної ситуації на заняттях з іноземної мови є та умова, що проблемне завдання, яке пропонується, за ступенем складності має відповідати рівню наявних знань та інтелектуальних можливостей здобувачів вищої освіти (курсантів). Ще однією обов'язковою умовою ми вважаємо участь у вирішенні завдання усієї групи здобувачів вищої освіти (курсантів): проблемне навчання використовує діалогічне викладення навчального матеріалу, при якому питання викладача і колективна участь усіх здобувачів вищої освіти (курсантів) у їх вирішенні є обов'язковими. По-третє, мисленнєва діяльність здобувачів вищої освіти (курсантів), за нашими спостереженнями, максимально активізується при урахуванні фактору часу (обов'язкова фіксація та обмеження часу, який відводиться на вирішення будь-якого проблемного питання). Тут необхідно зауважити, що використання проблемного методу дозволяє значно збільшити час індивідуальної мовленнєвої діяльності здобувачів вищої освіти (курсантів).

Саме серії проблемних завдань розвивають уміння читання літератури за фахом як базового компонента інформаційної діяльності, відкривають можливості використання іноземної мови для вирішення професійних завдань. Вони забезпечують

формування відповідних видів мовленнєвої діяльності, допомагаючи реалізувати основну функцію вивчення іноземної мови у заклад вищої освіти – формування у здобувачів вищої освіти (курсантів) професійної комунікативної компетенції [2, с. 36]. Враховуючи особливості професійного мислення, творчі завдання дають можливість моделювати реальні ситуації професійної діяльності майбутнього фахівця: у проблемній ситуації студенти (курсанти) вирішують завдання мовного і професійного характеру. Слід надавати перевагу тому, щоб формулювання завдань для розвитку вмінь читання були не стереотипними, подавали проблему під несподіваним кутом зору.

Висновки. Розвиваючи інтелект, увагу, пам'ять, комунікативно орієнтованого навчання іноземних мов у немовному заклад вищої освіти впливають також і на емоційно-спонукальну сферу особистості студента (курсанта), мотивуючи не тільки його комунікативну і мовленнєво-мисленнєву діяльність, але й пізнавальну, творчу. Вони мають найвищі мотиваційні характеристики: новизну, творчий характер, вирішення мисленнєвих завдань на цікавому, пізнавальному, інформативному матеріалі, тісний зв'язок навчальних та професійних засад – усе це забезпечує позитивну установку аудиторії. Розвинені інтелектуальні вміння, загальна культура мислення мають самоцінність у плані самоосвіти, що є важливим для випускників немовного вузу, які завершують професійну підготовку у вищій школі.

Список використаних джерел

1. Бородіна Г. І. Іноземна мова. Київ : Вища школа, 1995, 105с.
2. Бородіна А. І. Види заданий для розвитку уменій изучающего чтения. // Сб. научн. трудов МГЛУ. Вып. 431, М., 1999, С. 36–40.
3. Ждан А. И., Гохлернер М. М. Психологические механизмы усвоения грамматики родного и иностранного языков. // М. : МГУ, 245с.
4. Калмыкова Е. Н. Реализация взаимодействия лингвистической и коммуникативной компетенции. // Сб. научн. трудов МГНЛУ. Вып. 431. М., 1999. с. 65.
5. Любашенко О. В. Засоби реалізації комунікативного потенціалу здобувачів вищої освіти у процесі вивчення мов у вищих навчальних закладах // Проблеми освіти. К. : НМЦВО Міністерства освіти і науки України, 2003. Вип. 30, С. 195–202.
6. Мусницкая Е. В. Новые цели, содержание и технологии обучения иностранному языку будущего специалиста // Сб. научн. трудов МГЛУ. Вып. 449. М., 2000. С. 14.